

Ziņojuma kopsavilkums par ekonomiskajiem stimuliem darba drošības un veselības aizsardzības uzlabošanā: apskats no Eiropas viedokļa

Ievads

Ekonomiskie stimuli darba drošības un veselības aizsardzības (DDVA) jomā ir saistīti ar procesiem, kuros organizācijām atlīdzina par drošas un veselīgas darba vides veidošanu un uzturēšanu. Šie procesi, piemēram, var būt organizācijas DDVA rādītāju sasaiste ar fiskāliem stimuliem, piemēram, mazākas apdrošināšanas prēmijas vai nodokļu likmes. Arvien pieaug interese par šādiem ekonomiskajiem stimuliem, kuri motivētu organizācijas ieguldīt darba drošībā un veselības aizsardzībā, jo bieži vien nepietiek tikai ar regulatīviem piespiedu pasākumiem, lai tās pārliecinātu par DDVA nozīmību. Ekonomiskie stimuli var papildināt regulatīvo diktātu, jo tie stimulē organizācijas finanšu līmenī, tā nodrošinot uzņēmumam papildu ieguvumus par labiem DDVA rādītājiem un tādā veidā, kas ir saprotams uzņēmumu vadītājiem visās dalībvalstīs.

Kopienas stratēģija arodveselības un darba drošības jomā uzsver ekonomisko stimulu lomu, lietojot tos kā sviras informēšanas un tiesību aktu ieviešanas jautājumos. Šajā stratēģijā ir teikts:

“Labāku informētību, jo īpaši MVU, var veicināt arī, nodrošinot tiešus vai netiešus ekonomiskos stimulus attiecībā uz novēršanas pasākumiem. Šādi stimuli var būt, piemēram, sociālās apdrošināšanas iemaksu vai apdrošināšanas prēmiju iespējama samazināšana atkarībā no ieguldījumiem darba vides uzlabošanā un/vai nelaimes gadījumu skaita samazināšanā, ekonomiska palīdzība arodveselības un darba drošības pārvaldes shēmu ieviešanā, arodveselības un darba drošības prasību iekļaušana valsts pasūtījuma līgumu piešķiršanas procedūrās.” (Jaunā Kopienas Stratēģija par drošību un veselības aizsardzību darbā 2007. līdz 2012. gadam, Eiropas Komisija, Brisele, 21.1.2007., COM(2007) 62 galīgā redakcija.)

Šajā ziņojumā ir iekļauts literatūras pārskats par ekonomiskajiem stimuliem, politikas apskats par to izmantošanu un plašs piemēru klāsts, kas sniedz papildu informāciju par šo stimulu sekmīgu ieviešanu dažādās Eiropas valstīs un daudzās ekonomikas nozarēs.

Literatūras pārskats par ekonomiskajiem stimuliem

Spēcīgi argumenti liecināja par labu priekšrocībām, ko darba drošības un veselības aizsardzības uzlabošanai sniedz ekonomiskie stimuli, kuri veidojas ārpus uzņēmuma. Šā apstākļa nozīmību mazina metodoloģiskās grūtības dažādo stimulēšanas shēmu efektivitātes novērtēšanā, un ir izteikts priekšlikums par turpmāku pētījumu nepieciešamību, lai izskaidrotu nenoteiktos rezultātus, kas sastopami pētnieciskajā literatūrā.

Attiecībā uz ekonomisko stimulu izmantošanu tika secināts, ka konkrētiem atturēšanas līdzekļiem ir daudz lielāka ietekme uz prombūtni slimības dēļ nekā vispārīgākiem atturēšanas līdzekļiem. Tomēr ne vienmēr bija skaidra konkrētu (ārēju) valsts izmantotu stimulu efektivitāte. Rezultāti liecināja, ka: 1) nodokļu samazināšana var efektīvi palīdzēt organizācijai vairāk ieguldīt DDVA. Tomēr šāda veida stimuls parasti var būt efektīvs tikai attiecībā uz organizācijām, kas maksā korporatīvo nodokli; 2) ekonomisko stimulu sasaistīšana

Ekonomisko stimulu aptauja, ko aizpildījis miesnieks.

(Attēls ievietots ar FBG (Vācijas sabiedrība, kas apdrošina pret negadījumiem gaļas rūpniecības nozarē) laipnu atļauju.)

ar revīzijas/intervences programmām arī bija daudzsološs veids, kā uzlabot DDVA rādītājus; 3) līdzekļu saskaņošana — valstij nodrošinot subsīdiju proporcionāli naudas summai, ko organizācija iztērē veselības aizsardzībai darbiniekos — arī ir iespējama metode, kā uzlabot DDVA. Šāda veida ekonomiskai stimulēšanai ir augstas administratīvās izmaksas gan pašai organizācijai, gan valstij.

Ekonomiskie stimuli, kas saistīti ar apdrošināšanu, bija efektīvs paņēmieni, kā motivēt organizācijas ieguldīt DDVA. Pierādījumi liecina, ka ekonomiskie stimuli maina darbinieku izturēšanos un nelaimes gadījumu rādītājus organizācijās. Ir ievērojams pētījumu daudzums par pieredzes tarifikāciju darbinieku kompensācijās, ko parasti veido prēmiju un soda punktu sistēma attiecībā uz apdrošināšanas prēmijām, balstoties uz katra uzņēmuma negadījumu rādītājiem. Literatūras pārskatā ir analizēti vairāki pētnieciski dokumenti par pieredzes tarifikācijas efektivitāti un secināts, ka ir gūti vismaz aptuveni pierādījumi, ka tā mazina apdrošināšanas prasību skaitu.

Politikas apskats par ekonomiskajiem stimuliem

Attiecībā uz sociālās apdrošināšanas sistēmu un darbinieku kompensēšanas metožu pamatkritērijiem Eiropā nav pārāk daudz atšķirību. Lielākā daļa valstu ir veidojušas savu sociālās drošības sistēmu, ievērojot Bismarka tradīciju, bet nelaimes gadījumu apdrošināšanas iestādes ir valsts monopols. Ir liela valstu grupa ar konkurētspējīgu tirgu, kas izmanto Beveridžas sistēmu, un vēl divas mazākas valstu grupas ar jauktām formām. Līdz ar to dažādo nelaimes gadījumu apdrošināšanas un sociālās apdrošināšanas sistēmu daudzveidība acīmredzami ir ierobežota attiecībā uz pamatkritērijiem, kaut arī ir iespējams, ka ir daudzas citas sīkākas atšķirības.

Šīs atšķirības starp valstīm un ekonomiskās stimulēšanas shēmām patiesi ietekmē iespējas nodot tālāk stimulēšanas modeļus DDVA jomā. Subsīdiju sistēmas, nodokļu stimuli un nefinansiālie stimuli teorētiski ir iespējami visās Eiropas Savienības valstīs. Pieredzes

tarifikācijas metodes var atrast gan tajos tirgos, kur valda konkurence, gan tajos, kur pastāv monopols. Taču ir atšķirības attiecībā uz nākotnē vērstā novēršanas darba finansēšanu, piemēram, jautājumā par mācībām vai ieguldījumiem DDVA. Tam nevajadzētu radīt problēmas monopolistiskās sistēmās, jo apdrošināšanas sabiedrība var būt droša, ka gūs labumu no pozitīvā iespaida, ko ieguldījumi atstās uz apdrošināšanas prasību daudzumu. Taču konkurences apstākļos apdrošināšanas sabiedrība riskē, ka uzņēmumi īsā laikā var mainīt apdrošinātāju, tāpēc ieguldījumi novēršanas darbā varētu sniegt lielāku labumu konkurentiem, nevis sākotnējam apdrošinātājam. Iespējams risinājums konkurences situācijās būtu ilgtermiņa līgumu ieviešana uz vairākiem gadiem vai kopīga novēršanas fonda izveide, ko vienādi finansētu visi apdrošinātāji.

Gandrīz visas lielākās ES dalībvalstis ir diezgan aktīvas ekonomisko stimulu piedāvāšanā. Vācija, Francija, Itālija un Polija piedāvā dažādus stimulus ar savas valsts apdrošināšanas sistēmas starpniecību, bieži vien ne tikai mainīgas apdrošināšanas prēmijas, bet arī subsīdiu programmas konkrētiem ieguldījumiem DDVA. Spānijā apdrošināšanas stimulus plāno šis valsts DDVA stratēģijā un tiek piedāvāts liels daudzums visdažādāko DDVA subsīdiu programmu, gan valsts, gan reģionu līmenī. No nelielajām dalībvalstīm visaktīvākās ir Beļģija, Somija un Nīderlande, un tās pierāda, ka ekonomiskā stimulēšana ir iespējama arī privātajās nelaimes gadījumu apdrošināšanas sistēmās.

Visbeidzot, šis apskats liecina, ka ekonomiskos stimulus var piedāvāt visas dalībvalstis, neatkarīgi no to sociālās drošības sistēmas tradīcijām un apstākļa, vai nelaimes gadījumu apdrošināšanas sistēma ir privātā sektora vai valsts pārziņā.

Piemēri

Apkopotie piemēri liecina, ka ekonomiskie stimuli DDVA veicināšanai var būt iedarbīgi dažādās sistēmās. Visas izklāstītās stimulēšanas shēmas tiek efektīvi pārvaldītas un noteiktā veidā novērtētas. Sešos piemēros mums pat ir kvantitatīvi rādītāji, ar kuru palīdzību novērtēt pozitīvo iespaidu uz darba apstākļiem uzņēmumos, kuri piedalās šajās shēmās.

- Vācijas lopkautuvju nozarē uzņēmumi, kas piedalās programmā, pieredzēja reģistrējamo nelaimes gadījumu skaita kritumu vairāk nekā par 25 % kopš stimulēšanas shēmas ieviešanas 2001. gadā.
- Somijas lauksaimniecības nozarē nelaimes gadījumu rādītājs samazinājās vairāk nekā par 10 %.

- No Polijas uzņēmumiem, kas ieviesa apmaksātu DDVA pārvaldes sistēmu, 70 % notika mazāk nelaimes gadījumu un tiem bija mazākas apdrošināšanas prēmijas, bet 50 % ziņoja, ka mazāks darbinieku skaits strādā bīstamos apstākļos.
- Itālijas Darbinieku kompensēšanas iestāde subsidē banku kredītu, lai stimulētu DDVA ieguldījumus MVU; uzņēmumiem, kas piedalījās šajā programmā, notika par 13–25 % mazāk nelaimes gadījumu nekā citos līdzīgos uzņēmumos.
- Vācijas veselības apdrošināšanas stimulēšanas shēmas ietvaros slimības pabalsti un prombūtne no darba ievērojami samazinājās, kad uzņēmumi ieviesa modernu veselības aizsardzības pārvaldes sistēmu.
- Nīderlandē subsīdiu programma ieguldījumiem jaunās DDVA sekmējošās tehnoloģijās un iekārtās radīja labākus darba apstākļus 76 % uzņēmumu (40 % darba devēju apgalvoja, ka jaunās iekārtas ir ļoti noderīgas, 36 % uzskatīja, ka tās bija pietiekami noderīgas).

Ekonomisko stimulu panākumu atlēga

Apkopojot ziņojuma trīs daļas, var minēt šādus panākumu iemeslus.

1. Stimulēšanas shēmai ir ne tikai jāatlīdzina par labas DDVA vadības rezultātiem pagātnē, t.i., par nelaimes gadījumu rādītājiem pagātnē, bet tai ir arī jāatlīdzina par konkrētu paveikto novēršanas darbu ar mērķi samazināt nelaimes gadījumu un sliktas veselības rādītājus nākotnē.
2. Stimulēšanas shēmai ir jābūt pieejamai dažāda lieluma uzņēmumiem un jāpievērš īpaša uzmanība MVU konkrētajām vajadzībām.
3. Stimuliem ir jābūt pietiekami spēcīgiem, lai motivētu darba devējus piedalīties.
4. Ir jābūt skaidrai un ātrai saistībai starp vēlamo novēršanas darbību uzņēmumā un saņemto atlīdzību.
5. Stimulēšanas sistēmai ir jābūt skaidriem piešķiršanas kritērijiem un tā izveidotai, lai tā būtu iespējami viegli izmantojama, nodrošinot nelielu administratīvo slogu gan pašos uzņēmumos, kas piedalās programmā, gan organizācijās, kas piedāvā stimulus.
6. Ja stimulam ir jāpiesaista liels skaits uzņēmumu, visefektīvākie ir apdrošināšanas vai nodokļu stimuli ar precīzi definētiem kritērijiem (slēgta sistēma).
7. Ja ir vēlme veicināt novatoriskus risinājumus konkrētās jomās, visefektīvākās ir subsīdiu shēmas (atvērta sistēma).

Papildu informāciju skatīt aģentūras interneta vietnē

<http://osha.europa.eu/en/topics/business>

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra

Gran Via, 33, 48009 Bilbao, SPĀNIJA

Tālr. +34 944794360, fakss +34 944794383

e-pasts: information@osha.europa.eu

© Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Pavairošana ir atļauta, norādot avotu. Printed in Belgium, 2010.

